

Svarta Fanor

A.Strindberg

June 24–28, 2012

En förment nyckelroman i vilken kända litteratörer som von Geijerstam, Lewertin, Ellen Key och andra hudflänges å det grymmaste. Strindberg sparar inte på gallan utan låter den flöda sida upp och sida ner. Det förunderliga är att trots att det invektiva temat är så begränsat förmår författaren att inom dessa ytterst trånga ramar variera det så att läsningen blir smått lustfylld, om än med nödvändigtvis något tröttande. Frågan är om man skall tycka synd om dessa förebilder som oförtjänt fått ta skott av författarens lynniga humör och förtjusning i den djävul som uppfyller honom, när väl pennen är i hans hand. Strindberg var knappast en sympatisk figur, och det är säkert inte bara Hjalmar Söderberg som har uttryckt sin lättnad över att ha besparats närmare kontakt med honom. Hans paranoida drift att förvandla vänskap till dess motsats, ju innerligare den förra desto mer djävulsk den senare, gör sig bäst på lagom avstånd. Som Jan Myrdal har skrivit, Strindberg var knappast salongsfälig och skulle säkert aldrig ha platsat i Strindbergssällskapet. Man kan vara otrevlig av en rad olika anledningar, somliga värda vår respekt för att inte säga vördnad, ty sanningen är sällan trevlig, andra sprungna ur betydligt lägre motiv, såsom avundsjuka och självhävdelsebegär. I Strindbergs fall rör det sig om en salig blandning av högt och lågt. Men är oförätter mellan forna vänner, alla nu saligt avlidna, något som skall bekymra oss längre? Författaren är inte längre en människa av kött och blod och därmed ingenting att mänskligt förhålla oss till. Han har blivit en abstraktion, i viss mening en fiktion, och det är verken som är det intressanta, frågan om författarens moraliska halt är överspelad, även om det står var och en fritt att i ett spöke dikta in alla möjliga mänskliga förhållanden.

'Svarta Fanor' skjuter uppenbarligen över målet, och däri ligger något av satirens dilemma. Varför skall de som utpekats känna sig träffade, om deras karikatyrer är så överdrivna att de saknar verklighetsförankring? Istället för att utgöra elaka porträtt övergår de till rena fiktioner, vars kopplingar till de förmenta förebilderna är mera som att betraktas såsom mer eller mindre godtyckliga ettikettpåklstringar som är dömda att så småningom lossna. 'Detta är inte mig', må någon harmset utbrista. 'Men i så fall, varför klaga?' bör den logiska rischotten vara. Men man läser inte Strindberg för hans uppbygglighet utan för hans språk. Förmågan till den vassa satiren (även om denna kanske skjuter över målet i boken) är något vi alla uppskattar när den riktas mot våra fiender och företeelser vi inte uppskattar. Ja, saknar vi honom inte nu? Vad skulle han inte ha kunnat uträtta mot våra favoritfiender? Hur skarpt skulle han inte ha kunnat tukta en Olof Lagercranz, eller sätta en Ranelid på plats? Men sådana spekulationer utgör återvändsgränder, men de ger en del perspektiv. Strindberg läses framförallt av språket, även om detta knappast var författarens primära ambition; språket, den glödande formuleringsglädjen, den fick han på köpet.

Det skulle bli spökdiné hos professor Stenkåhl, men bara andra klassens

uppbåd, ty kraschanerna hade ryckt ut där dagen förut. Chateauvinerna voro utdruckna och vaktmästaren satte fram de vita, som förlorat etiketten i islåren; rödvinet slogs på karaffinerna och balchampagnen isades ner i en köldblandning av snö, salpeter och koksalt. Det var enkelt men lysande,.....

Det är enkelt men lysande. Små detaljer som *..förlorat etiketten i islåren* ger osökt närvarokänsla. Samma konkreta grepp använder författaren i sitt inledande stycke i 'Röda Rummet' när han beskriver våruppvaknadet av Mosebacketrädgård utan att förfalla i rena listor. 'Stenkåhl' däremot visar sig vara en sidofigur i romanen och glöms snabbt bort av författaren och förpassas till skräphögen. Boken klassas som roman men utgör knappast någon roman utan bör snarare betraktas såsom ett utkast, en ohämmad utgjutelse som kan tjäna som underlag för en pjäs (eller varför inte flera?). Mycket av stämningen och replikerna påminner om de mer eller mindre samtidiga dramerna såsom 'Damaskus'. Det är Strindberg som gammal och smått trött. Pennan glöder men tanken börjar mattas ut. Elden, en gång den största i Sverige, börjar falna och författaren söker ro och vila och som kontrast till sin nidskildring målar han upp ett stilla klosterliv fyllt av reflektioner och naturvetenskapliga spekulationer. Strindberg som vetenskapsman är ett kärt ämne. Själv trodde han förstås att han var framstående. Detta gör honom lätt löjlig. Det är ingen tvekan om saken att Strindberg är väl beläst, som alla skrivande människor har han vida intressen; han skriver och argumenterar även med ett visst skarpsinne. Problemet är det klassiska, att slutsatsen är given i förhand. Strindberg har sina käpphästar och är väl underkunnig i att finna stöd för dem, men det finns ingen hejd på hur mycket stöd man kan hitta för en teori, vitsen är, som Karl Popper lär, att istället leta efter sådant som motsäger ens teori. Misslyckas man med detta har man fog för att åtminstone förelöpligt godtaga sin teori. Sådant skulle knappast passa Strindbergs otåliga temperament, även om han nog skulle ha uppskattat ett sådant indirekt förfarande och med sataniskt nöje tillämpat det mot sina vedersakare.

Som sagt, detta är inte en roman, utan en utgjutelse. Hämnden som må ha drivet honom och det återhållna ursinnet, dessa är för länge sedan avdunstade, men det är spåren de lämnar, inte så mycket de avsiktliga, som de oavsiktliga som dröjer sig kvar och glöder fortfarande, Han må ha varit en usel människa, men en författare är inte en människa, så fördömandet är irrelevant.

June 28, 2012 **Ulf Persson:** *Prof.em, Chalmers U.of Tech., Göteborg Sweden ulfp@chalmers.se*